РОЗДІЛ V. ПРИКЛАДНА ЛІНГВІСТИКА: НАПРЯМИ Й АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Костянтин Мізін
ORCID: 0000-0002-5216-6032
Володимир Кононенко
ORCID: 0000-0003-1078-6417

УДК 81’1:81’373.7–115:168.522
DOI: 10.31558/1815-3070.2025.49.10

ТЕНДЕНЦІЇ ДО ІГНОРУВАННЯ, МЕЛІОРИЗАЦІЇ ТА ПЕЙОРИЗАЦІЇ ОБСЦЕНІЗМІВ В АНГЛІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКИХ І УКРАЇНСЬКО-АНГЛІЙСЬКИХ ХУДОЖНІХ ПЕРЕКЛАДАХ

У статті розглянуто випадки некоректної передачі обсценізмів – ігнорування, меліоризацію та пейоризацію – в українсько-англійському перекладі роману О. Забужко «Музей покинутих секретів» та англійсько-українських перекладах романів Т. Ґеррітсена «The surgeon» і А. Майклідіс «The silent patient». Аналіз вибірки дав змогу встановити, що ці випадки ґрунтуються на чотирьох типах перекладацьких рішень, які українські перекладачі (Н. Гоїн, Ю. Підгорна та Н. Шевчук-Мюррей) застосовують при відтворенні обсценної лексики в досліджуваних романах: 1) ігнорування обсценізмів; 2) неадекватна передача обсценних слів/словосполучень; 3) частковий переклад обсценної лексики (неповна еквівалентність); 4) досить повне відтворення обсценізмів (повна еквівалентність). Виявлено, що на перекладацькі рішення впливають певною мірою, з одного боку, меліоративні чинники як рудименти радянського минулого в українському мовознавстві, а з другого боку, вульгаризація українського суспільства, пов’язана з процесами глобалізації, демократизації і лібералізації останнього та з нинішньою російсько-українською війною.

Ключові слова: *обсценізм, ненормативна лексика, перекладацьке рішення, еквівалент, художній переклад, лінгвокультура.*

TENDENCIES TO IGNORATION, MELIORATION AND PEJORATION OF OBSCENITY IN ENGLISH-UKRAINIAN AND UKRAINIAN-ENGLISH LITERARY TRANSLATIONS

The article examines cases of incorrect transmission of obscenity - ignoring, melioration and pejoratisation - in the Ukrainian-English translation of O. Zabuzhko's novel The Museum of Abandoned Secrets and the English-Ukrainian translations of T. Gerritsen's The Surgeon and A. Michaelides' The Silent Patient. The analysis of the sample has revealed that these cases are based on four types of translation decisions that Ukrainian translators (N. Goin, Y. Pidhorna, and N. Shevchuk-Murray) use when reproducing the scene vocabulary in the novels under study: 1) ignoring the obscenity; 2) inadequate rendering of obscenity words/phrases; 3) partial translation of obscenity vocabulary (incomplete equivalence); 4) fairly complete reproduction of obscenity (full equivalence). It has been found that translation decisions are influenced to a certain extent, on the one hand, by reclamation factors as vestiges of the Soviet past in Ukrainian linguistics, and, on the other hand, by the vulgarisation of Ukrainian society associated with the processes of globalisation, democratisation and liberalisation of the latter and the current Russian-Ukrainian war.

Keywords: *obscenity, profanity, translation decision, equivalent, literary translation, linguoculture.*

© Мізін К., Кононенко В., 2025. Статтю опубліковано на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND license (https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/).

Вступ. Затяжна російсько-українська війна стала тим морально-психологічним тягарем, який усе більшою мірою тисне на українське суспільство, змушуючи його до переоцінки низки морально-етичних цінностей і норм. Це торкнулося, на жаль, і норм спілкування, оскільки накопичення негативних емоцій – депресії, гніву, страху, болю (як емоційного переживання), зневіри, розчарування, провини, сорому та ін. – вимагає емоційної розрядки. Останньої досягають у різні способи, наприклад, за допомогою спорту, активного відпочинку, улюблених занять, психологічних тренінгів тощо. Проте існує ще один спосіб «виплеснути» негативні емоції – вербальний, тобто за допомогою ненормативної лексики (лайки). Це пояснюється тим, що така лексика настільки глибоко пов'язана з емоціями, що пам'ять про м'язові рухи, необхідні для вимови нецензурних слів, зберігається в різних частинах мозку. Тому навіть при пошкодженні тих ділянок, які відповідають за мовлення, індивід може лаятися (Byrne 2018).

Безумовно, словесний спосіб «виплеску» негативних емоцій є анормальною альтернативою фізичній активності або психотерапії, оскільки він ґрунтується на вербальній агресії мовців. Ефективність цієї агресії забезпечується значною мірою вживанням табуйованих слів, для позначення яких існує ціла низка термінів. У пропонованій розвідці такі слова називаються *обсценізмами*, а в розмовному мовленні українців – це просто *матюки*. Проте слушною є думка, що поняття «обсценізм» і «матюки (мат)» виявляють гіперо-гіпонімічні відношення: зважаючи на те, що частина обсценізмів (напр.: *срака*, *гівнюк*) не належить до «матірної» лексики, перше поняття включає друге (Ставицька 2008: 20).

Використання обсценізмів є, як правило, небажаним або навіть повністю забороненим у будь-якій лінгвокультурі, особливо в режимах офіційно-ділової, наукової та публіцистичної комунікації. Натомість у розмовному мовленні, до того ж не обов'язково в умовах зниженої комунікації, а, наприклад, у режимі невимушеного стилю, вони досить поширені в усіх «західних» лінгвокультурах, тобто тих, що сповідують європейські цінності та норми, бо у «східних» культурах, зокрема в японській, ставлення до обсценізмів кардинально відрізняється (Тавровецька, Шебанова 2020).

Вульгаризація мовних стандартів, яка закріплюється в різних видах публічного дискурсу, є досить динамічною в «західному» лінгвокультурному середовищі (Cachola et al. 2018; Gauger 2012; Jontes 2014; Kamer 2003). Тому тут уживання обсценізмів уже не завжди свідчить про низький культурний рівень тих індивідів, які ними послуговуються, або про їхні психічні розлади (напр., копролалію), оскільки ці слова вважаються ефективним засобом при подоланні болю/стресу або переконанні співрозмовника. Обсценізми впливають навіть певним чином на емоційно-психологічний і фізіологічний стан індивіда в цілому, збуджуючи його. До того ж, чим міцнішим є табу, яке порушується, тобто чим «міцнішим» є лайливе слово, тим різкішим є збудження як реакція на нього (Ставицька 2008: 14).

Україна поступово наближається до «західних» культурних стандартів, проте багато в чому ще залишається в полоні радянського минулого. Цим можна

пояснити те, що до цього часу українські дослідники навіть у тих галузях, які безпосередньо займаються вивченням різних аспектів природи обсценізмів (матизмів), їхнього функціонування та перекладу – лінгвістиці та перекладознавстві, дещо «соромляться» або певною мірою ігнорують обсценну лексику, здебільшого займаючись питаннями «вищих» прошарків ненормативної лексики – сленгом, арго, жаргоном, суржиком, евфемізмами й дисфемізмами. Тому в епоху нинішньої глобалізації, демократизації та лібералізації українського суспільства, мовознавці свідомо чи підсвідомо продовжують притримуватися меліоративних настанов радянської лексикографії (фразеографії), яка нав'язувала рестрикції щодо фіксації обсценних слів/словосполучень (Мізін 2021). Власне, стійкість української мови проти вульгаризації є позитивним явищем. Проте різні суспільні потрясіння, на кшталт нинішньої російсько-української війни, створюють сприятливі умови для проникнення табуйованої лексики в усі прошарки суспільства. Експансія цих слів може бути як природною (напр., реакція на страх перед загибеллю, смертю, бойовими діями тощо), так і штучною, коли її стимулюють ідеологічні та політичні чинники. Державна ідеологія, зокрема, може санкціонувати використання обсценізмів для підживлення незламності народу на прикладі героїчних вчинків українських воїнів. Тут варто згадати відому фразу *Русский корабль иди нахуй!*, яка набула значного поширення на початку війни навіть попри те, що вона російською мовою. Слід визнати, що виключно на період війни такі маніпуляції з ненормативною лексикою є хоч якось виправданими.

Зловживання матюками з боку політиків є неприпустимим навіть під час війни, оскільки політикум формує «обличчя» нації. Коли це «обличчя» викривляється лютою лайкою, воно стає не дуже привабливим, проте політики не звертають на це уваги, бо їхня «лайка» завжди переслідує корисливі цілі. Так, значний негатив від уживання політиками, передусім високого рангу (президент, урядовці, депутати різних рівнів), убачається в тому, що вони фактично легалізують або санкціонують використання табуйованих слів у тих стилях мовлення, де їх узагалі не має бути (напр., офіційно-діловому, науковому або публіцистичному), оскільки це знищує усталені норми культури мовлення. І війна цьому не виправдання. Це по-перше. По-друге ж, огидність цієї ситуації полягає в тому, що політики послуговуються не українською традиційною лайкою, а матюками, що уподібнює їх зі словесним кодом держави-агресора. Яскравим прикладом політичної маніпуляції матизмами слугує факт їхнього вживання не лише народними обранцями, але й Найвищою посадовою особою, що пояснюється, очевидно, її прагненням бути ближчим до народу, за яким насправді криється спроба передвиборчого «заграванння» з електоратом і підняття власних рейтингів (див. детальніше: Факт 2025). У цій ситуації можемо лише гадати, наскільки швидко матизми проникнуть у ті сфери українського суспільства, яким традиційно притаманний високий рівень культури комунікації.

Можна припустити, що згадані вище чинники поступової вульгаризації української спільноти можуть вплинути і на мистецтво перекладу. Ідеться передусім про переклад художніх творів, оскільки останні тісно пов'язані з

невимушеним стилем. Цей вплив може спричинити досить суттєві зрушення комунікативних норм на тлі того, що до цього часу в царині українського художнього перекладу панують здебільшого меліоративні настанови, незважаючи навіть на те, що протягом останніх двох десятиліть в Україні з'явилися нечисленні, але знакові праці, присвячені проблемам функціонування та фіксації обсценізмів у різних мовах (див., напр.: Гаврилів 2005; Квеселевич 2011; Ставицька 2008; Ткачівська 2021; Форманова 2012). Саме подібні праці санкціонують певним чином використання в художньому перекладі ненормативної лексики. Проте орієнтування українських перекладачів на високу культуру мистецтва перекладу часто змушує їх ігнорувати адекватністю передачі іншомовної обсценної лексики українською мовою (Мізін 2021). Відтворення обсценізмів ускладнюється ще й тим, що функціонування цих слів/виразів може суттєво відрізнятися в різних лінгвокультурах. Яскравим прикладом тут може слугувати англійська мова, особливо її американський варіант, де вживання ненормативної лексики є значно поширенішим, ніж в українській мові.

Мета статті та методика дослідження. З огляду на викладене вище метою пропонованої статті є встановлення випадків некоректної передачі обсценізмів (матизмів) в англійсько-українських і українсько-англійських перекладах творів художньої літератури.

Вибірка нашої праці, яка становить 427 контекстних уживань найпоширенішої обсценної лексики англійської і української мов, сформована на основі українсько-англійського перекладу роману О. Забужко «Музей покинутих секретів» (Забужко 2009; Zabuzhko 2012) та англійсько-українських перекладів романів Т. Ґеррітсена «The surgeon» (Ґеррітсен 2016; Gerritsen 2001) і А. Майклідіс «The silent patient» (Майклідіс 2021; Michaelides 2018).

Методика дослідження ґрунтується на процедурах низки методів власне лінгвістики та перекладознавства:

1) дефініційний аналіз застосовано для встановлення основних значень обсценізмів нашої вибірки;

2) за допомогою контекстного аналізу визначено ті смислові відтінки аналізованої обсценної лексики, що не зафіксовані у словниках;

3) на основі зіставного аналізу здійснено порівняння змістових елементів англійських та українських обсценізмів;

4) перекладацький аналіз використано для виявлення перекладацьких процедур, застосованих при передачі українською мовою англійських обсценізмів, і навпаки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Експресивно-емоційне тло вихідного тексту (ВТ) в цілому ґрунтується на зв'язку обсценізмів з емоціями. Тому для успішного прийняття перекладацьких рішень при відтворенні цього тла перекладачу необхідно мати повне уявлення про табу як у вихідній, так і цільовій культурах (пор. Джагатія, Едвардс 2021). До того ж йому слід ураховувати різні культурні чинники, зокрема те, що залежно від домінування певних обсценізмів європейські мови поділяються на два типи: «анально-екскрементальний» (напр., англійська, німецька, чеська, французька) та «сексуальний» (напр., українська,

російська, сербська, хорватська, болгарська) (Мізін 2010; Мізін 2017). Цей факт підтверджують, наприклад, дані веб-корпусу англійської мови (iWeb): частотність леми *fuck* на 14 млрд слововживань становить 189206, *cunt* – 11653, *fucking* – 177824, *dick* – 150729, натомість *ass* – 214410, *shit* – 345569. Навіть невживаний в українців анус – *asshole* – має частотність 32555. Тому якщо українці зневажливо (презирливо) називають огидного, відразливого або аморального чоловіка *хуй* або дещо м'якіше *хрін*, то, імовірно, в англійськомовному середовищі це слово більш «природно» передати не як *fuck* або *dick*, а *asshole*. Проте Л. Ставицька (2008: 33–34), виділяючи ще один тип обсценізмів – «сакральний», до якого, на її думку, належать романські мови та частково чеська, словацька та польська, наголошує на скатологічній домінанті української обсценної лексики. Власне, ця думка може бути слушною, оскільки для українців досить типовими є обсценізми, пов'язані із задоволенням природних функцій організму та продуктами дефекації, напр.: *гімно, гімнюк, засранець, серун, дристун, бздюх*.

Українські перекладачі мають ураховувати також те, що обсценна лексика української мови (власне, й англійської) поділяється на різко грубу, на функціонування якої накладаються соціальні й культурні рестрикції, та помірно грубу, яка може функціонувати в невимушеному стилі. Різко грубі та помірно грубі обсценізми утворюють, у свою чергу, п'ять семантико-тематичних груп (Ставицька 2008: 14):

1) найменування соціально табуйованих частин тіла («сороміцькі слова»), напр.: *хуй, пизда, мудо, срака*;

2) позначення процесу здійснення статевого акту, напр.: *їбати*;

3) назви продажної жінки, напр.: *блядь*;

4) найменування фізіологічних функцій (відправлень), напр.: *срати, сцяти*;

5) позначення «результатів» фізіологічних відправлень, напр.: *гівно*.

Потрібно зауважити, що сексуальні обсценізми (друга група) є найбільш різкими чи не в усіх культурах. І попри смисловий паралелізм 1, 2 та 3, 4 груп (напр.: *вхуячити – запиздячити* (ударити когось) або *виблядок – висерок* (нікчемна людина)), лише перші три групи належать до власне мату. Це означає, що значну частину слів 4 і 5 груп можна визначити як менш грубі порівняно зі словами 1, 2 і 3 груп. Про це перекладачам необхідно пам'ятати в численних випадках смислового паралелізму, оскільки передача обсценізмів 1, 2 та 3 груп вихідної мови більш меліоративними обсценізмами 4 і 5 груп у цільовій мові викривляє експресивно-емоційне тло ВТ. На жаль, такі небажані випадки, як свідчить вивчення вибірки нашої розвідки, є досить поширеними.

У цілому ж, аналіз фактичного матеріалу пропонованого дослідження дав змогу виявити, що українським перекладачам – Н. Гоїн, Ю. Підгорній і Н. Шевчук-Мюррей – властиві чотири типи перекладацьких рішень, які застосовуються при передачі англійської та української обсценної лексики:

1) ігнорування обсценізмів. Таке рішення є найпростішим для перекладачів, проте воно призводить до повного викривлення відтворених у цільовому тексті (ЦТ) емоційно-прагматичних смислів. Останні є важливими елементами змісту

ВТ, тому втрата обсценної семантики може сформувати в реципієнта перекладу неадекватне уявлення про експресивно-емоційну атмосферу перекладеного тексту загалом;

2) неадекватна передача обсценних слів/словосполучень. У цьому випадку перекладачі лише частково (незначною мірою) відтворюють обсценну семантику ВТ, керуючись, імовірно, меліоративними настановами в українському мовознавстві/перекладознавстві або в українській лінгвокультурі в цілому, наслідком чого також є певна змістова неадекватність ВТ і ЦТ;

3) частковий переклад обсценної лексики (неповна еквівалентність). У результаті таких перекладацьких рішень реципієнти ЦТ отримують більш-менш адекватне уявлення про експресивно-емоційне тло ВТ;

4) досить повне відтворення обсценізмів (повна еквівалентність). Зрозуміло, що «повна еквівалентність» є умовним поняттям, бо стовідсоткової еквівалентності в галузі художнього перекладу неблизькоспоріднених мов не існує апріорі. Утім, у таких випадках перекладачам удається передати майже всі відтінки експресії і емоцій ВТ.

Вивчення нашої вибірки виявило, що кількісне представлення виокремлених чотирьох типів перекладацьких рішень щодо передачі обсценної лексики в художніх текстах досить помітно відрізняється: 1-й тип – 9.42 %; 2-й – 29.45 %; 3-й – 43.39 %; 4-й – 17.74 %. Оскільки найменше поширення має перший тип (ігнорування обсценізмів), а найбільше – третій (часткова еквівалентність), можна припустити, що перекладацькі рішення стосовно передачі обсценізмів є досить адекватними в усіх трьох аналізованих творах.

Далі розглянемо ці типи перекладацьких рішень на прикладах (автори розвідки послуговувалися електронними версіями досліджуваних творів, тому конкретні сторінки не зазначаються).

Тип 1: ігнорування обсценної лексики, напр.:

(1) *You can't even **fuck** a woman, can you?* (Gerritsen 2001) // *Ти навіть не міг нікого **зґвалтувати**!* (Ґеррітсен 2016);

(2) ***Fuck** you* (Michaelides 2018) // ***Пішов** ти* (Майклідіс 2021);

(3) *«I'm not eating this **shit**»* (Michaelides 2018) // *Коли я проминав її столик, вона **скаржилася** на їжу* (Майклідіс 2021)

(4) ***Господи Боже**, та чи я довіку приречена їх усіх жаліти?!* (Забужко 2009) // ***Fuck**, it's not my job to be forever feeling sorry for everyone!* (Zabuzhko 2012);

(5) *Вас усе життя **трахали** особливо цинічним способом, а ви того навіть не помічали* (Забужко 2009) // *People have been **screwing** you over in a particularly cynical manner your entire life, and you did not even notice it* (Zabuzhko 2012).

Як бачимо, випадки ігнорування передачі обсценізмів трапляються як в англійсько-українських, так і українсько-англійському перекладах, тобто в усіх трьох перекладачів – Н. Гоїн, Ю. Підгорної та Н. Шевчук-Мюррей. Ігнорування є однозначно невдалим перекладацьким рішенням, незалежно від того, чим воно мотивоване: культурними чинниками чи високими моральними принципами самого перекладача. Можливо, у цьому винні певною мірою українські словникарі, які не фіксують належним чином обсценну лексику, тому, не маючи

підтримки з боку лексикографів, перекладачі часто побоюються порушувати етичні норми носіїв вихідної/цільової мови. Або ж тут відчувається деякою мірою вплив загальної тенденції, коли українські мовознавці не реагують достатнім чином на неабияку динаміку сьогоднішніх мовних змін, оскільки залишаються чинними застарілі норми щодо стилістичного маркування активновживаної лексики української мови. Тому норми не відповідають актуальним зсувам лексичного складу по вертикалі стилістичних регістрів. Прикладом тут може слугувати той факт, що у зв'язку із пострадянським періодом демократизації українського суспільства частина лексики української мови перейшла від низького стилістичного регістру до нейтрального, однак словникарі належним чином на це не відреагували (Мізін 2017).

Тип 2: неадекватна передача обсценних слів/словосполучень, напр.:

(6) *Василенко її **трахав**, це він її до нас і привів* (Забужко 2009) // *Vasylenko **banged** her; he's the one who brought her to the company* (Zabuzhko 2012);

(7) *Як про кріпаків, **блін*** (Забужко 2009) // *Like **fucking** serfs* (Zabuzhko 2012);

(8) *Служи, синок, как дєд служил, а дєд на службу **хуй** ложил* (Забужко 2009) // *Serve, my boy, as Grandpa did, and Grandpa didn't give a **shit*** (Zabuzhko 2012);

(9) *«You really believe this **shit**?» – said Rizzoli* (Gerritsen 2001) // *«Ви справді вірите в цю **дурню**?» – запитала Ріццолі* (Ґеррітсен 2016);

(10) *Вона гадала з його поміччю відлякати тих **гадів**, що замишляють через ТБ торгівлю жінками* (Забужко 2009) // *She'd thought that with his help she could put a check on those **fuckers** planning to sell women through TV* (Zabuzhko 2012);

(11) *Some **asshole** slips a drug in a woman's drink* (Gerritsen 2001) // *Якийсь **негідник** підсипав наркотиків у її напій* (Ґеррітсен);

(12) *Felt their **cocks** harden?* (Gerritsen 2001) // *Скільки з них відчули, як затверділи їхні **члени**?* (Ґеррітсен 2016);

(13) *...Ніна Устимівна, ну, й Свєточка з її постійно робочим масажним органом, куди завжди приємно встромити схарапудженого **члена*** (Забужко 2009) // *...Nina Ustýmivna for spiritual understanding, and, of course, there's Svetochka with her permanently engaged massage organ, where it is always so nice to stick his worked-up **dick*** (Zabuzhko 2012);

(14) *Бачите, продовжувала я теребити його, як мертвого **члена*** (Забужко 2009) // *You see, I kept at him, worrying him like a limp **dick*** (Zabuzhko 2012).

Наведені приклади свідчать, що випадки неадекватного передавання обсценізмів пов'язані головно з тим, що обсценне слово вихідної мови відтворюється в цільовій мові за допомогою менш різкої або навіть нейтральної лексики (див. пр. 8, 9, 10, 11, 12). Або ж, навпаки, нейтральні або помірно грубі (невимушений стиль) слова ВТ передаються дуже грубими словами у ЦТ (див. пр. 7, 13, 14). Такий підхід повністю спотворює експресивно-емоційне тло ситуацій, зображених в оригінальних творах, надаючи їм нейтральності або, навпаки, зайвої агресії. Приклад 6 узагалі може збити з пантелику реципієнта перекладу, оскільки дефініції англійського дієслова *to bang* (див., напр.: CD) не

містять, як правило, семантики статевого злягання, тому можна зрозуміти, що Василенко сильно, ще до того ж і гучно, б'є згадану жінку.

Причина такої меліоризації або, навпаки, пейоризації перекладів пов'язана, очевидно, з відомим у крос-культурних і трансляторних дослідженнях психологічним феноменом, коли обсценні слова чужої мови сприймаються як менш грубі, ніж власні обсценізми. Так, слово *fuck* звучить для носія української мови не так вульгарно, як для носія англійської мови. І навпаки, представник англійськомовних культур (британець, американець, австралієць та ін.) може з легкістю вимовити українське обсценне слово в тій ситуації, англійський відповідник якого в цій же ситуації він не вживав би. Утім, фахові перекладачі не мають залежати від подібних психологічних моментів, тому, наприклад, грубе позначення чоловічого статевого органа *cock* (пр. 12) потрібно було б перекласти як *хрін* або *хуй*, а не *член*. Натомість українське слово *член*, яке може функціонувати навіть як термін, тобто бути нейтральним, слід було б передати англійським *penis*, а не грубим обсценізмом *dick* (пр. 13, 14). Відповідно, жаргонне *блін* дуже «м'яко» передає англійське *fucking*, тому тут мав би бути «матюкливий» обсценізм *йобані* (*кріпаки*) (пр. 7). У свою чергу, англійське *shit* – це зовсім не *дурня*, а, як мінімум, *лайно* (пр. 9). Це стосується і українського розмовного слова *гад*, яке некоректно перекладене обсценізмом *fucker* (пр. 10), та англійського грубого слова *asshole*, що передане розмовно-нейтральним *негідник* (пр. 11).

Тип 3: часткова еквівалентність при перекладі обсценної лексики, напр.:

(15) *«А **гребла** я таку державу, Вадиме, – в якій такі речі уходять за норму!» (подумки додавши: і таких депутатів теж!)* (Забужко 2009) // *«**Fuck** this state, Vadym» – (and representatives therein, I added mentally) – «if things like this can be the norm!»* (Zabuzhko 2012);

(16) *Масам же на будь-які ідеї завжди було і буде, вибачай, **насрати**, – маси потребують не ідей, а хліба і видовищ* (Забужко 2009) // *The masses never did, and never will, **give a flying fuck** about ideas, pardon my language – the masses don't want ideas, they want bread and circuses* (Zabuzhko 2012);

(17) ***Блін**, на хера мені здались ці **блядські** монети?!* (Забужко 2009) // ***Shit**, the **fuck** I want those fucking coins!* (Zabuzhko 2012);

(18) *What the **fuck** are you talking about?* (Michaelides 2018) // *Про що ти, **блядь**, говориш?* (Майклідіс 2021);

(19) *А чого б мало не пощастити – я ж везучий **хрін**, хіба ні?* (Забужко 2009) // *And why shouldn't I? I'm a lucky **motherfucker**, aren't I?* (Zabuzhko 2012);

(20) *...це студенти, панове, це молодь, наше, **блядь**, майбутнє, **суки** ви **галімі**, а молодь завжди потребує рольових моделей* (Забужко 2009) // *These are the young people; this is our **fucking** future, you **motherfuckers**, young people always need role models* (Zabuzhko 2012);

(21) *Солідно, **мля*** (Забужко 2009) // ***Shit** that's cool* (Zabuzhko 2012);

(22) ***Блін**, це що ж, я вже такий старий, що ніхто в моєму оточенні більше не пам'ятає друзів моєї юності?* (Забужко 2009) // ***Shit**, am I getting so old no one in my circle remembers the friends of my youth?* (Zabuzhko 2012);

(23) *Я себе знов тим самим* ***гандоном*** *відчув, аж помолодшав на двадцять років* (Забужко 2009) // *I've got the same ol' feeling of eating* ***shit*** *again – got twenty years younger!* (Zabuzhko 2012);

(24) *She's a little* ***bitch*** (Michaelides 2018) // *Вона маленьке* ***стерво*** (Майклідіс 2021);

(25) *А,* ***сука***, ***б…!*** (Забужко 2009) // ***Fucking bitch****!* (Zabuzhko 2012);

(26) *Чомусь це мене* ***вкурвлює*** *вже не на жарт* (Забужко 2009) // *And this, for some reason, really* ***pisses*** *me* ***off*** (Zabuzhko 2012);

(27) *Now,* ***piss off*** *and leave me alone* (Michaelides 2018) // *А тепер* ***від'їбись*** *і дай мені спокій* (Майклідіс 2021);

(28) *...все кричав на неї – ти же єврейка, как ти могла,* ***блядь*** *бєндєровская, у ніх што, нє такой…, как у наших парней?* (Забужко 2009) // *...he kept screaming at her, How could you, you're a Jew turned Bandera's* ***cunt****, what, they ... are better than our guys?* (Zabuzhko 2012);

(29) *...навіть не всміхнувся,* ***бідака****!* (Забужко 2009) // *The* ***poor sucker*** *didn't even smile* (Zabuzhko 2012);

(30) *It ain't gonna happen,* ***asshole*** (Gerritsen 2001) // *Не дочекаєшся,* ***падлюко*** (Ґеррітсен 2016);

(31) *Хай уже малолєтки, вони з провінції таких понабирали – за штуку в місяць кому хоч'* ***міньєт*** *готові робити* (Забужко 2009) // *Let their new snot-crop do it, they've hired a bunch from the boonies – give them three hots and a cot and they'll* ***suck*** *on anyone's* ***dick*** (Zabuzhko 2012);

(32) *Що такого рівня політик може виявитись таким ідейним* ***мудаком*** *– наче студентик який-небудь* (Забужко 2009) // *He couldn't fathom that a politician of that stature could turn out to be such an ideological* ***dickhead****, like a green student radical or something* (Zabuzhko 2012);

(33) *Старий вишкіл, за тими самими підручниками, і який* ***мудак*** *їм їх писав?* (Забужко 2009) // *Old schooling, done by the same old textbook, and what* ***dickhead*** *wrote those?* (Zabuzhko 2012);

(34) *It's my* ***fuckin'*** *cue!* (Michaelides 2018) // *Це,* ***блядь****, мій кий!* (Майклідіс 2021);

(35) *What the* ***fuck*** *are you talking about?* (Michaelides 2018) // *Про що ти,* ***блядь****, говориш?* (Майклідіс 2021);

(36) *Або щука… От же ж* ***падло****, ну, треба ж таке…* (Zabuzhko 2012) // *Or a perch. Oh,* ***shit****, what a shame...* (Забужко 2009);

(37) *I listened to Kathy moaning as he* ***fucked*** *her* (Michaelides 2018) // *Слухав, як Кеті стогнала, поки він* ***трахав*** *її* (Майклідіс 2021);

(38) ***Блядь****, чи означає це, що я маю щось спільне з тією пониклою дідькою з очима, як вигорілі дірки в ковдрі!?* (Zabuzhko 2012) // ***Shit****, does this mean I have something in common with that droopy-faced hag with eyes like burnt holes in a blanket!?* (Забужко 2009).

Як зазначалося вище, цей тип перекладацьких рішень є найпоширенім в аналізованих перекладах. Це пов'язано, ймовірно, з тим, що сучасні українські письменники (О. Забужко, Ю. Андрухович, С. Жадан, Т. Прохасько, Ю. Винничук

та ін.) не цураються у своїх творах ненормативної лексики. Відповідно, це змушує перекладачів адекватно реагувати на цей тренд, тобто вживати обсценні слова у перекладених творах. Хоча, як свідчать наведені вище приклади, значна частина таких перекладів демонструє лише часткову еквівалентність, оскільки дуже грубі обсценізми англійської мови українські перекладачі передають здебільшого менш грубими відповідниками української мови (пр. 15, 19, 22, 29, 38 та ін.).

Часто причиною неповного перекладу обсценізмів, деякої втрати експресивно-емоційної атмосфери ВТ, є «змішування» на ґрунті смислового паралелізму дуже вульгарної «матерної» лексики (див. вище семантико-тематичну групу «сексуальних» обсценізмів) з іншими – менш вульгарними – групами обсценної лексики, наприклад, зі словами третьої групи (назви продажної жінки), четвертої (найменування фізіологічних функцій) або п'ятої (позначення «результатів» фізіологічних відправлень). Так, *fuckin'* доречніше було б передати не як *блядь*, а як *йобаний* (пр. 35); *трахав* замінити на *їбав* (пр. 38); *блядь* – на *хрін* або *хуй* (пр. 36); *стерво* – на *сука* (пр. 24); *падлюка* – на *гівнюк*, *засранець* або *мудак* (пр. 30) і под. Проте слід зауважити в цьому зв'язку, що подібний смисловий паралелізм є у принципі допустимим у перекладацькій практиці, оскільки такі випадки можуть корелювати певною мірою з типом обсценної культури – «анально-екскрементальним» чи «сексуальним». А це, у свою чергу, дає змогу наблизити реципієнта перекладу саме до «своєї» культури.

Тип 4: повна еквівалентність при відтворенні обсценізмів, напр.:

(39) *A stinking pile of* ***shit*** (Michaelides 2018) // *Смердюча купа* ***лайна*** (Майклідіс 2021);

(40) *Роздайсь, море,* ***гімно*** *пливе!* (Забужко 2009) // *Part, sea, let* ***shit*** *pass!* (Zabuzhko 2012);

(41) ***Їбануція*** (Забужко 2009) // ***Fuck*** *me* (Zabuzhko 2012);

(42) *Who the* ***fuck*** *are you anyway?* (Michaelides 2018) // *Хто ти* ***вхуя*** *взагалі такий?* (Майклідіс 2021);

(43) ***Fuck off*** (Michaelides 2018) // ***Від'їбись*** (Майклідіс 2021);

(44) *«****Fuck off****», she said when she saw me* (Michaelides 2018) // *«Іди на* ***хуй****», – промовила вона, побачивши мене* (Майклідіс 2021);

(45) *Must be a heck of a* ***fucker*** *– milks 'em all dry, and dem girls probably thank him afterward* (Zabuzhko 2012) // *Видно,* ***йобар*** *справний – ото й доїть, сукин кот, бабів, а баби й ведуться* (Забужко 2009);

(46) ***Fucking bitch****!* (Michaelides 2018) // ***Йобана сука****!* (Майклідіс 2021);

(47) *You* ***son of a bitch*** (Gerritsen 2001) // ***Сучий*** *ви* ***сину*** (Ґеррітсен 2016);

(48) *...ці* ***старі мудаки*** *завжди так роблять!* (Забужко 2009) // *...these* ***old suckers*** *always do that* (Zabuzhko 2012);

(49) *...Адріан Амброзьєвіч,* ***мудак*** *ви* ***кінчений*** (Забужко 2009) // *...Adrian Ambrozievich, you're an* ***asshole*** (Zabuzhko 2012);

(50) *Твоє власне, таке, яким воно мало б бути – як би ти,* ***мудило****, його не просрав* (Забужко 2009) // *Your own, the way it was supposed to be – if you,* ***asshole****, hadn't flushed it down the toilet* (Zabuzhko 2012);

(51) *You know, Moore, for all your high-minded talk about respecting women's minds, admiring women's abilities, you still fall for the same thing every other man does.* ***Tits*** *and* ***ass*** (Gerritsen 2001) // *А знаєте, Мур, попри всі ці ваші пишномовності про цінність жіночого розуму і вмінь, ви все одно спокушаєтесь на те, що й інші чоловіки. На* ***цицьки*** *і гарний* ***зад*** (Ґеррітсен 2016);

(52) *А як не* ***мудаки****, то бандюки* (Забужко 2009) // *If they're not* ***assholes****, they're goons* (Zabuzhko 2012).

Зважаючи на те, що повної еквівалентності, як зазначалося вище, не існує навіть у близькоспоріднених мовах, не то що в таких неблизькоспоріднених, як англійська та українська, обсценізми четвертого типу слушно поділити на дві групи:

1) еквіваленти, у яких збігається зміст і образ, який лежить в основі мотивації (пр. 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 51);

2) еквіваленти, у яких збігається лише зміст, але в основі їхньої мотивації лежать різні образи (пр. 48, 49, 50, 52).

Існує, звичайно, певний сумнів щодо належності обсценізмів другої групи до четвертого типу перекладацьких рішень. Можна подискутувати, наприклад, чи є український *мудак* тим самим, що в англійській позначається як *sucker* або *asshole*, оскільки в цих трьох словах різні образи. Тим більше, що для сучасного носія української мови образно-мотиваційне підґрунтя слова *мудак* є затемненим (етимологічно воно пов'язане з геніталіями чоловіка, бо походить від праслов'янського *mo$_n$do*, яке мало значення «ядро; яєчко у мошонці» (ЕСУМ, Т. 3: 529)). На відміну від затемненого *мудак*, образно-мотиваційна база обсценізмів *sucker* і *asshole* є досить прозорою, на що вказують їхні прямі значення: перше позначає присосок, а друге – анус (CD). Проте *мудак* та *asshole* хоч і асоціюються з різними «сороміцькими» органами людини, вони належать до першої семантико-тематичної групи обсценізмів (див. вище найменування соціально табуйованих частин тіла), тобто демонструють подібність не лише за семантикою, називаючи неприємного, тупого, ницого чоловіка, але й за стилістичним маркуванням (подібний рівень вульгарності). Це, власне, і є підставою для визначення їх еквівалентами.

Інша річ, англійське слово *sucker*, яке пов'язане із процесом смоктання. Рівень вульгарності цього обсценізму залежить від того, з яким «сороміцьким» органом асоціюється цей процес: якщо слово *sucker* асоціюється з жіночими грудьми, то воно належить до периферії обсценної лексики, позначаючи недосвідчену, простакувату або дурнувату людину (пор. укр. *молокосос*). Це значення, власне, і фіксується словниками (див., напр., CD); якщо ж у певній ситуації *sucker* виявляє асоціації із смоктанням чоловічого статевого органа (пор. *cocksucker*), то в цьому випадку воно представляє дуже грубу семантико-тематичну групу (див. вище класифікацію Л. Ставицької) «сексуальних» обсценізмів (пор. укр. *хуйосос*). Тому лише за допомогою контексту можна встановити еквівалентність обсценізмів *мудак* і *sucker*. Прикметно, що в наведеному вище прикладі (48) перекладачка Н. Гоїн досить коректно визначила їхню контекстну еквівалентність.

У решті прикладів образи, які становлять основу мотивації обсценізмів, є досить прозорими та майже повністю збігаються. У таких випадках пошук перекладацького рішення не викликає у перекладача особливих труднощів, окрім однієї – морально-етичних принципів самого перекладача. Якщо ж цю трудність подолано, то реципієнт перекладу отримує повне уявлення про експресивно-емоційну атмосферу ВТ, оскільки саме *йобар* є найточнішим еквівалентом для англійського слова *fucker* (пр. 45), *йобана сука* – для *fucking bitch* (пр. 46), *shit* – для *лайно/гімно* (пр. 39, 40) або *fuck off* – для *від'їбись/іди на хуй* (пр. 43, 44).

Висновки та перспективи дослідження. Мета пропонованого дослідження полягала у встановленні причин некоректної передачі обсценізмів в українсько-англійському перекладі роману О. Забужко «Музей покинутих секретів» та англійсько-українських перекладах романів Т. Ґеррітсена «The surgeon» і А. Майклідіс «The silent patient». Реалізація цієї мети сфокусована на випадках ігнорування, меліоризації та пейоризації обсценної лексики в цих творах. Аналіз фактичного матеріалу дав змогу виокремити чотири типи перекладацьких рішень, які українські перекладачі – Н. Гоїн, Ю. Підгорна та Н. Шевчук-Мюррей – застосовують при відтворенні обсценізмів у досліджуваних романах: 1) ігнорування обсценізмів; 2) неадекватна передача обсценних слів/словосполучень; 3) частковий переклад обсценної лексики (неповна еквівалентність); 4) досить повне відтворення обсценізмів (повна еквівалентність). Виявлено, що найменше поширення (9.42 %) має перший тип перекладацьких рішень (ігнорування обсценізмів). Утім, якщо до цього відсотка додати ще частку неточної передачі обсценізмів (29.45 %), то отримаємо 38.87 %. Це означає, що відсоток перекладацьких рішень, коли у ЦТ викривляється експресивно-емоційна атмосфера ВТ, є досить високим. Таку ситуацію можна пояснити певною мірою тим, що етикетні норми спілкування радянського часу створили підґрунтя для меліоративних настанов в українській лексикографії та українському мовознавстві в цілому.

Прикметно, що останнім часом відбулося певне послаблення рестрикцій щодо функціонування обсценної лексики, зокрема матизмів, в українськомовній спільноті, що вплинуло, у свою чергу, на практику перекладу. Цю тенденцію підтверджують дані нашої вибірки, оскільки встановлено, що найбільш поширеним у згаданих українських перекладачів є третій тип перекладацьких рішень, тобто часткова еквівалентність. Зважаючи на це, можна припустити, що перекладацькі рішення стосовно передачі обсценізмів є досить адекватними в усіх трьох аналізованих творах.

З огляду на поступову тенденцію проникнення табуйованої лексики в усі прошарки українського суспільства досить перспективним для подальших розвідок залишається питання, наскільки нинішня російсько-українська війна та пов'язані з нею зрушення моральних норм, підсилені державною ідеологією та політикумом, можуть вплинути на ставлення українських перекладачів до передачі обсценної лексики.

Література

1. Гаврилів, О. Німецько-український словник лайливих слів. Львів : Апріорі, 2005. 144 с.
   [Havryliv, O. (2005). Nimetsko-ukrainskyi slovnyk lailyvykh sliv [German-Ukrainian dictionary of opprobrious words]. Lviv : Apriori. (In Ger.).]
2. Джагатія, А., Едвардс, К. Чому ми так любимо лаятися. *BBC News Україна*, 08.05.2021. URL https://www.bbc.com/ukrainian/features-57010421
   [Dzhahatiia, A., Edvards, K. Chomu my tak liubymo laiatysia. *BBC News Ukraine*, 08.05.2021. Aviable at : https://www.bbc.com/ukrainian/features-57010421 (In Ukr.).]
3. Етимологічний словник української мови. Т. 3. Київ : Наукова думка, 1989. 553 с.
   [Etymolohichnyi slovnyk ukrainskoi movy. T. 3. [Etymological Dictionary of the Ukrainian Language. Vol. 3]. (1989). Kyiv : Naukova dumka. (In Ukr.).]
4. Квеселевич, Д. И. Самый полный словарь ненормативной лексики. Москва : Астрель; АСТ, 2011. 1021 с.
   [Kveselevich, D. I. (2011). Samyj polnyj slovar' nenormativnoj leksiki [The most complete dictionary of abnormative vocabulary]. Moskva : Astrel'; AST]
5. Матюшенко, О. С., Туришева, О. О. Особливості перекладу нецензурної лексики в субтитрах до кінофільму «Fack ju Goethe». *Новітня лінгвістика/Advanced Linguistics*. 2020. Вип. 5. С. 54–61.
   [Matiushenko, O.S., Turysheva, O.O. (2020). Osoblyvosti perekladu netsenzurnoi leksyky v subtytrakh do kinofilmu «Fack ju Goethe» [Peculiarities of translating obscene words in film subtitles «Fack ju Goethe»]. In : *Novitnia linhvistyka/Advanced Linguistics*, 5, 54–61. (In Ukr.).]
6. Мізін, К. Англо-український словник компаративної фразеології. Кременчук : Щербатих О.В., 2010. 120 с.
   [Mizin, K. (2010). English-Ukrainian dictionary of comparative phraseology. Kremenchuk : Shcherbatykh. (In Eng.).]
7. Мізін, К. Лексико- й фразеографічні проблеми крізь призму зіставлення мов та інноваційні спроби їхнього розв'язання. *Lexikografische Innovation – Innovative Lexikografie: bi- und multilinguale Wörterbücher in Gegenwart und Zukunft: Projekte, Konzepte, Visionen* / D. Scheller-Boltz, H. Weinberger (Hg.). Hildesheim; Zürich; New York: Georg Olms Verlag, 2017. S. 215–229.
   [Mizin, K. (2017). Leksyko- i frazeohrafichni problemy kriz pryzmu zistavlennia mov ta innovatsiini sproby yikhnoho rozviazannia [Lexical and phraseographic issues in the light of contrasting languages and innovation attempts to solve them]. In: Scheller-Boltz, D., Weinberger, H. (Hg.). *Lexikografische Innovation – Innovative Lexikografie: bi- und multilinguale Wörterbücher in Gegenwart und Zukunft: Projekte, Konzepte, Visionen*. (S. 215–229). Hildesheim; Zürich; New York: Georg Olms Verlag. (In Ukr.).]
8. Мізін, К. І. Причини неадекватного відтворення обсценної лексики в німецько-українських перекладах. *Львівський філологічний часопис*. 2021. № 10. С. 91–97. DOI: https://doi.org/10.32447/2663-340X-2021-10.14
   [Mizin, K.I. (2021). Prychyny neadekvatnoho vidtvorennia obstsennoi leksyky v nimetsko-ukrainskykh perekladakh [Reasons for an inadequate conveying obscene lexicon in the German-Ukrainian translations]. In : *Lvivskyi filolohichnyi chasopys [Lviv Philological Journal]*, 10, 91–97. DOI: https://doi.org/10.32447/2663-340X-2021-10.14 (In Ukr.).]
9. Ставицька, Л. Українська мова без табу. Словник нецензурної лексики та її відповідників. Київ : Критика, 2008. 456 с.
   [Stavytska, L. (2008). Ukrainska mova bez tabu. Slovnyk netsenzurnoi leksyky ta yii vidpovidnykiv [Ukrainian language without taboo. Dictionary of obscene vocabulary and its matches]. Kyiv : Krytyka. (In Ukr.).]
10. Тавровецька, Н., Шебанова, В. Крос-культурне дослідження вживання обсценної лексики у молодіжному середовищі. *Psycholinguistics*. 2020. Vol. 28, Iss. 1. С. 239–266.

[Tavrovetska, N., Shebanova, V. (2020). Kros-kulturne doslidzhennia vzhyvannia obstsennoi leksyky u molodizhnomu seredovyshchi [Cross-cultural research of the use of obscene lexica in the youth environment]. *Psycholinguistics*, 28 (1), 239–266. (In Ukr.)]

11. Ткачівська, М. Р. Культурно-емотивні закономірності відтворення лексики обмеженого вжитку в українсько-німецькому художньому перекладі: дис. … докт. філол. наук. Івано-Франківськ; Харків, 2021. 674 с.
[Tkachivska, M.R. (2021). Kulturno-emotyvni zakonomirnosti vidtvorennia leksyky obmezhenoho vzhytku v ukrainsko-nimetskomu khudozhnomu perekladi [Cultural and emotional regularities of rendering lexis of limited usage in Ukrainian-German fiction translation]. (Dys. … dokt. filol. nauk). Ivano-Frankivsk; Kharkiv. (In Ukr.).]
12. Факт: факти, аналітика, коментарі, тенденції (06.01.2025). Коли президент говорить «як є»: ненормативна лексика стала нормою для політичних лідерів України. URL: https://fact-news.com.ua/koli-prezident-govorit-yak-e-nenormativna-leksika-stala-normoyu-dlya-politichnih-lideriv-ukraini
[Fakt: fakty, analityka, komentari, tendentsii (06.01.2025). Koly prezydent hovoryt «iak ye»: nenormatyvna leksyka stala normoiu dlia politychnykh lideriv Ukrainy. URL: https://fact-news.com.ua/koli-prezident-govorit-yak-e-nenormativna-leksika-stala-normoyu-dlya-politichnih-lideriv-ukraini (In Ukr.).]
13. Форманова, С. В. Інвективи в українській мові. Київ : ВД Дмитра Бураго, 2012. 335 с.
[Formanova, S.V. (2012). Invektyvy v ukrainskii movi [Invectives in the Ukrainian language]. Kyiv : PH Dmytro Buraho. (In Ukr.).]
14. Byrne, E. (2018). *Swearing Is Good for You: The Amazing Science of Bad Language*. New York: W. W. Norton.
15. Cachola, I., Holgate, E., Preotiuc-Pietro, D., & Jessy, Li J. (2018). Expressively vulgar: The socio-dynamics of vulgarity and its eff ects on sentiment analysis in social media. *Proceedings of the 27th International Conference on Computational Linguistics* (pp. 2927–2938). Santa Fe, New Mexico.
16. Cambridge Dictionary. Available at: https://dictionary.cambridge.org
17. Gauger, H.-M. (2012). *Das feuchte und das Schmutzige. Kleine Linguistik der vulgären Sprache*. München: Beck.
18. Intelligent Web-based Corpus. Available at: https://www.english-corpora.org/iweb/
19. Jontes, G. (2014). *Das neue, österreichische Schimpfwort-ABC*. Graz: Steirische Verlagsgesellschaft.
20. Kamer, F. (2003). *Teiggaff, Tüpfi, tumme Siech. Schimpfen und Fluchen im Schweizerdeutschen. Mit einem Nachwort von Andreas Lötscher*. Frauenfeld; Stuttgart; Wien: Huber.

Джерела ілюстративного матеріалу

1. Ґеррітсен, Т. Хірург / пер. з англ. Н. Гоїн. Харків : «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. 352 с.
[Gerritsen, T. (2016). Khirurh [Surgeon] / per. z anhl. N. Hoin. Kharkiv : «Klub Simeinoho Dozvillia», 352 (In Ukr.).]
2. Забужко, О. Музей покинутих секретів. Київ : Комора, 2009. 832 с.
[Zabuzhko, O. (2009). Muzei pokynutykh sekretiv [Museum of abandoned secrets]. Kyiv : Komora, 832 (In Ukr.).]
3. Майклідіс, А. Мовчазна пацієнтка / пер. з англ. Ю. Підгорна. Харків : Orion Books, 2021. 288 с.
[Maiklidis, A. (2021). Movchazna patsiientka [The silent patient] / per. z anhl. Yu. Pidhorna. Kharkiv : Orion Books, 2021. 288 s. (In Ukr.).]
4. Gerritsen, T. (2001). *The surgeon*. New York: The Random House Publishing Group.
5. Michaelides, A. (2018). *The silent patient*. London: Celadon Books.
6. Zabuzhko, O. (2012). *The museum of abandoned secrets* [trans. N. Shevchuk-Murray]. Amazon Publishing.

Список скорочень

ВТ – вихідний текст;
ЕСУМ – етимологічний словник української мови;
пр. – приклад(и)
ЦТ – цільовий текст;
CD – Cambridge Dictionary;
iWeb – Intelligent Web-based Corpus.

TENDENCIES TO IGNORATION, MELIORATION AND PEJORATION OF OBSCENITY IN ENGLISH-UKRAINIAN AND UKRAINIAN-ENGLISH LITERARY TRANSLATIONS

Kostiantyn Mizin
Translation and Teaching Methodology Department, Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav, Pereiaslav, Ukraine.
Volodymyr Kononenko
Department of Romance and Germanic Philology, Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University, Poltava, Ukraine.

Abstract

Background: The current Russian-Ukrainian war has greatly accelerated the vulgarisation of the Ukrainian community, which may also affect the art of translation. Firstly, we are talking about the translation of fiction, as the latter is closely related to the familial style. Until now, Ukrainian translators have focused on the high culture of the art of translation, which often made them ignore the adequacy of the transfer of foreign-language obscene vocabulary into Ukrainian. The reproduction of obscenities is also complicated by the fact that the functioning of these words or expressions can vary significantly in different linguocultures.

Purpose: The aim of the proposed article is to establish the reasons for the incorrect rendering of obscenities in the Ukrainian-English translation of O. Zabuzhko's novel «The Museum of Abandoned Secrets» and the English-Ukrainian translations of T. Gerritsen's «The Surgeon» and A. Michaelides' «The Silent Patient». The realisation of this aim is focused on the cases of ignoration, melioration and pejoration of obscene lexica in these novels.

Results: The analysis of the factual material made it possible to distinguish four types of translation solutions that Ukrainian translators – N. Hoin, Y. Pidhorna and N. Shevchuk-Murray – use when reproducing the obscenities in the novels under the study: 1) ignoring the obscene lexica; 2) inadequate rendering of obscenity words/phrases; 3) partial translation of obscene vocabulary (incomplete equivalence); 4) rather complete reproduction of obscenities (full equivalence).

Discussion: The first type of translation decision, i.e., ignoring the obscene lexica, is the least common (9.42% of 427 contextual uses of obscenity). However, if we add to this percentage the share of inadequate rendering of obscenities (29.45%), we get 38.87%. This means that the percentage of translation decisions that distort the expressive and emotional atmosphere of the source texts in the target texts is quite high. This situation can be explained to some extent by the fact that the etiquette norms of Soviet-era communication created the basis for meliorative guidelines in Ukrainian lexicography, which resulted in obscenities being actively used by virtually all segments of the Ukrainian-speaking community and hardly recorded in explanatory and translation dictionaries. These norms have led to the fact that in Ukrainian society the functioning of the obscene vocabulary is still regulated, although as a result of democratisation and liberalisation, part of the vocabulary of the Ukrainian language has moved from a low stylistic register to a neutral one, which has created a paradoxical situation where Ukrainians actively use obscenities, especially in everyday communication, but are at the same time «ashamed» to admit it. Recently, there has been a certain reduction of restrictions on the functioning of obscene vocabulary, in particular matisms, in the

Ukrainian-speaking community, which has, in turn, affected translation practice. This trend is confirmed by the data of our sample, as it was found that the most common type of translation decision among the mentioned Ukrainian translators is the third type of translation decision, i.e., partial equivalence. In view of this, it can be assumed that translation decisions regarding the rendition of obscenities are quite adequate in all three analysed novels.

Keywords: obscenity, profanity, translation decision, equivalent, literary translation, linguoculture.

Vitae

Kostiantyn Mizin, DrSc. (Philology), Full Professor. His areas of research interests include contrastive linguistics, cognitive linguistics, translation studies, contrastive linguoculturology, and phraseology.

Correspondence: kostiantyn.mizin@gmail.com

Volodymyr Kononenko, Candidate of Historical Sciences, Associate Professor. His scientific interests encompass the fields of comparative linguistics, linguistic and country studies, German-language media.

Correspondence: v.v.kononenko@ukr.net

Надійшла до редакції 05 лютого 2025 року
Рекомендована до друку 25 березня 2025 року